

Vensters - thema 2

Het zien van educatieve behoeften

VENSTER 1

Cindy Floors, specialist begaafdheid Admiraal de Ruyterschool

Hoe kun je (hoog)begaafde leerlingen in je klas beter herkennen, vooral als hun prestaties niet direct opvallen?

In mijn klas organiseer ik kringgesprekken. In die kringgesprekken vallen sommige kinderen op door de grote woordenschat die ze gebruiken of de volledige zinnen die ze al kunnen produceren op jonge leeftijd. Soms valt ook op dat ze helemaal los kunnen gaan op één onderwerp. Dat zijn voor mij signalen om verder te kijken en het aanbod te verrijken. Het is lang niet altijd zo duidelijk, vooral niet bij de stille of de tweetalige kinderen die de Nederlandse taal nog niet goed beheersen. Met hen kan ik het gesprek niet voeren, maar wel spellen spelen. Dus dan geef ik kinderen opdrachten die ze moeten uitvoeren en observeer ik hoe ze daarmee omgaan. Of ik laat kinderen meekijken hoe we een spel spelen, om het dan vervolgens met dat kind te spelen. Dan kan ik signaleren hoe snel ze dingen oppakken en begrijpen.

Daarnaast organiseer ik ook open creatieve opdrachten waarin ze oplossingen voor problemen moeten bedenken. Kinderen kunnen dan hun creatieve kant laten zien. Wanneer kinderen out of the box denken is dat voor mij ook een signaal om het aanbod te verrijken.

VENSTER 2

Kim Verhoeve, hoogbegaafdheidsspecialist, master Educational Needs, specialist meer- en hoogbegaafdheid STWT (Stichting Openbaar Basisonderwijs Westelijke Tuinsteden)

Wat zijn voor jou de uitdagingen van het werken in een grote stad als het gaat om leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid?

Als specialist begaafdheid in een diverse stad als Amsterdam ervaar ik mijn werk als een continu zoeken naar rechtvaardigheid in het onderwijs. Het is mijn missie om talentvolle leerlingen – ongeacht hun achtergrond – te herkennen en te ondersteunen. Dat vraagt om samenwerking. Alleen door intensief contact met professionals zoals intern begeleiders, taalexperts, gedragsspecialisten en jeugdhulpverleners lukt het om een compleet beeld van een leerling te vormen. Vooral bij niet-Nederlandstalige leerlingen helpt het als meerdere experts hun blik geven, zodat taalbeheersing niet langer het enige venster is op potentieel. Inclusief onderwijs wordt pas echt krachtig als we elkaars expertise benutten en samen werken aan een systeem dat zich openstelt voor variatie.

De culturele en sociaal-economische diversiteit in Amsterdam dwingt me om mijn aannames telkens te herzien. Het helpt me om niet te denken in standaardprofielen van (hoog)begaafdheid, maar om met nieuwsgierigheid te kijken naar unieke talenten. Daarin ligt ook het belang van een professioneel netwerk: juist in die veelstemmigheid ontstaat een rijker, eerlijker beeld. Voor mij is (hoog)begaafdheid geen label, maar een uitnodiging tot samenwerking en het bouwen aan gelijke kansen.

VENSTER 3

Lilian Snijders, trainer didactisch coachen, opleider Beeldcoaching, ECHA-specialist, Piecke, bijzondere begeleiding

Welke praktische stappen kan ik nemen om de leeromgeving uitdagender te maken en zo de ontwikkeling van (hoog)begaafde leerlingen te stimuleren?

Vanuit mijn rol als (beeld)begeleider sta ik naast de leraar die in de praktijk met de leerlingen aan de slag gaat. Er zijn voor mij altijd twee elementen die cruciaal zijn in mijn aanpak:

- Wat heeft deze (hoog)begaafde leerling nodig?
- Wat kan deze leraar bieden?

Aan mij de taak om dat uit te vinden. Dat vraagt om goede observaties, liefst met een beeld-opname, en gesprekken met vragen die de leraar en de leerling de ruimte bieden aan te geven waar zij van aan gaan. Vanuit deze gesprekken volgt een plan van aanpak en de uitvoering. De uitvoering wordt gefilmd in de lessituatie. De film wordt door de leraar (soms ook de leerling) en door mij geanalyseerd, om dan weer in een vervolgesprek de opbrengst te bekijken.

Het gaat om verdieping vinden door middel van het beeld en richting geven aan het proces vanuit de kennis opgedaan uit onze analyses. Het achteraf kunnen bekijken van de beelden zorgt voor de mogelijkheid om heel klein te kijken naar gedrag en gevolg (bij de leraar en bij de leerling). Hierdoor kunnen we samen achterhalen wat effectief is. Dat geeft inzicht in de aanpak en vanuit die positieve inzichten heeft de leraar handvatten om de leeromgeving uitdagender te maken en de (hoog)begaafde leerling te stimuleren.

VENSTER 4

Linda van Nek, ouder

Hoe heb je als ouder het educatief partnerschap ervaren?

Wat ik als ouder heel erg gemist heb, is dat er meer als team wordt samengewerkt. Ik heb heel vaak het gevoel gehad dat ik tegenover school stond. Dat het een soort strijd was. Maar uiteindelijk hebben we wel allemaal dezelfde belangen. Wij als ouders willen natuurlijk dat ons kind gewoon gelukkig is en zich kan ontwikkelen. Ik ga ervan uit dat school dat belang ook heeft.

Toch voelde het altijd als een soort strijd. Alsof we tegenover elkaar staan en dat we allemaal onze hakken in het zand houden. Dat heb ik altijd als heel jammer ervaren, als een gemiste kans.

Het had ons geholpen als er steeds meer openheid was geweest in de communicatie. Dus dat je meer samen kon nadenken over wat er nodig was. Dat we ook meer echt konden uitwisselen wat we thuis zagen en wat de leraren op school dan zagen. Dan kun je elkaar ook tips geven over wat werkt en kun je die tips ook uitproberen. Want hoewel de school de deskundigheid heeft om kinderen dingen aan te leren, denk ik dat wij als ouders nog altijd meer deskundig zijn over wie ons kind nou eigenlijk is. Laten we dan samen de dingen aanpakken. Als dat gevoel van 'samen' er niet is, krijg je als ouders op een gegeven moment ook een soort ..., ik noem het maar even metaalmoeheid. In de zin dat je denkt dat je eindeloos moet knokken voor dat kind en dat je niet het idee hebt dat je verder komt.

VENSTER 5

Margriet Smit, specialist dubbel-bijzondere leerlingen, psychologisch assistent, psychodiagnostisch specialist in het onderwijs

Hoewel we tegenwoordig graag zonder 'labels' werken, hebben deze soms een duidelijke functie. Onder welke omstandigheden zie jij dat een 'label' van belang is?

Een 'label' geeft richting aan je handelen. Op het gebied van gedrag is er niet altijd een classificerende diagnose nodig. Je hebt misschien het vermoeden van een ontwikkelingsstoornis als AD(H)D of ASS bij een leerling en daarmee kun je je handelen al aanpassen en uitproberen of de hulp aanslaat. Er is veel literatuur voorhanden met daarin allerlei tips voor de benadering van deze kinderen. Kleine aanpassingen kunnen vaak al grote veranderingen opleveren! Natuurlijk is een classificerende diagnose wél noodzakelijk als een kind bijvoorbeeld medicatie wil proberen. Voor leerstoornissen is het een ander verhaal. Om toegang te krijgen tot compenserende en dispenserende maatregelen is een classificerende diagnose noodzakelijk.

Wanneer er sprake is van moeilijk verstaanbaar gedrag kun je soms op het verkeerde been gezet worden. Een kind laat (ernstige) gedragsproblemen zien, waardoor er al snel gedacht wordt aan een ontwikkelingsstoornis, maar na onderzoek kan blijken dat een leerprobleem zoals dyslexie de onderliggende oorzaak is van het gedrag. Het 'label' schept dan meer duidelijkheid, wat kan leiden tot meer begrip en adequatere hulpverlening. Met name bij dubbel bijzondere kinderen wordt dit moeilijk verstaanbare gedrag nogal eens gezien. Dit vraagt om een brede blik en voldoende kennis bij de psychodiagnosticus.

VENSTER 6

Margriet Smit, specialist dubbel-bijzondere leerlingen, psychologisch assistent, psychodiagnostisch specialist in het onderwijs

Hoe kan een psychodiagnosticus zoals jij zelf bijdragen aan het welbevinden van dubbel bijzondere leerlingen nadat er eenmaal een diagnose is gesteld?

Ik zie in mijn praktijk meestal opluchting bij de kinderen als blijkt wat er aan de hand is en in het eindgesprek zie ik dan een last van ze af vallen. Vaak hebben deze kinderen al jaren geworsteld met bepaalde leervakken en was het onduidelijk waarom dat maar niet goed lukte. Misschien werd er gedacht aan een motivatieprobleem of werd er tegen de leerling gezegd: "Doe maar wat beter je best." Veel van de kinderen die ik heb gezien, hebben gedacht dat ze niet voldoende slim waren. Als dan uit het capaciteitenonderzoek een hoge intelligentie blijkt, zie je vaak opluchting in hun ogen. Een diagnose als dyscalculie kan voor hen eindelijk een verklaring voor hun leerproblemen betekenen.

Psycho-educatie over het leven in deze 'twee werelden', van basaal vermogen en basaal onvermogen, is erg belangrijk. Via de tips die ik geef voor de verschillende (f)actoren (het kind zelf, de leraar, de ouders, de leerstof en de leeromgeving) wordt de hulp aan deze leerling geoptimaliseerd. Zijn of haar (onderwijs)behoeften zijn gezien en daaraan kan nu meer tegemoet worden gekomen. Dat heeft vaak een positieve invloed op het welbevinden van een leerling.

VENSTER 7

Marianne Rietveld, ontwikkelaar ZijnsWijzers en ZijnsWijzers Junior, ervaren specialist in hoogbegaafdheid & talentontwikkeling @DeWijsWijzer

Hoe kun je de educatieve behoeften van een (hoog)begaafde leerling systematisch in kaart brengen?

Verschillende bronnen:

Als eerste verzamel ik informatie uit verschillende bronnen: observaties in de klas (sociaal, emotioneel en cognitief functioneren), toetsgegevens, en gesprekken met ouders, leraar én de leerling zelf. Extern onderzoek, indien aanwezig, wordt meegenomen.

Concrete onderwijsdoelen:

Op basis hiervan formuleer ik concrete onderwijsdoelen, verdeeld in didactische en pedagogische behoeften.

Didactiek:

- Betekenisvolle, uitdagende opdrachten die in de zone van naaste ontwikkeling liggen en iets toevoegen aan de kennis en kunde van de leerling (geen bezigheids therapie!)
- Top-down aanbod met korte, heldere instructie
- Aansluiting bij interesses en thematisch werken helpen de leerling 'aan' te krijgen
- Procesgerichte begeleiding en evaluatie
- Contact en opdrachten met ontwikkelingsgelijken

Pedagogisch klimaat:

Een veilig pedagogisch klimaat waar kennis van en over (hoog)begaafdheid aanwezig is, zorgt voor:

- erkenning van de eigenheid en gevoeligheden zoals o.a. weergegeven in de Gespreksdriehoek Hoogbegaafdheid (@deWijsWijzer)
- een authentieke leraar die bijdraagt aan emotionele veiligheid en ruimte voor de leerling om zichzelf te durven zijn
- opdrachten die tegemoetkomen aan het creërend vermogen en daardoor kunnen bijdragen aan een positief zelfbeeld (mits goed begeleid)
- vertrouwen, autonomie en flexibiliteit
- verantwoordelijkheid durven geven en verantwoording vragen
- balans tussen uitdaging en welzijn.

Leraargedrag:

Het gedrag van de leraar moet aansluiten bij de behoefte aan structuur, autonomie en verrijking (hogere-orde-denken).

Monitoren en evalueren:

Tot slot: monitor en evalueer regelmatig de opgestelde doelen.

VENSTER 8

Marianne Rietveld, ontwikkelaar ZijnsWijzers en ZijnsWijzers Junior, ervaren specialist in hoogbegaafdheid & talentontwikkeling @DeWijswijzer

Wat is de relevantie van educatief partnerschap voor jou om ook buiten de school goed te kunnen begeleiden? Wie zijn dan voor jou die educatieve partners?

Educatief partnerschap is voor mij de verbindende sleutel tot succes. Een kind groeit op in meerdere omgevingen: thuis, op school en in de vrije tijd. Goede afstemming tussen deze werelden voorkomt tegenstrijdige verwachtingen en vergroot de kans op een succesvolle begeleiding. Door samen te werken ontstaat een rijker en vollediger beeld van het kind. Dit biedt rust, duidelijkheid en structuur, ook voor het kind zelf.

Educatief partnerschap betekent dat alle betrokkenen, ouders, school en eventuele externe professionals gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen voor de ontwikkeling van het kind. In mijn praktijk werk ik vaak met een gedeeld plan van aanpak waarin ieders rol, doelen en acties helder zijn vastgelegd. Dat bevordert de samenwerking, verhoogt het vertrouwen en zorgt voor een beter afgestemde ondersteuning. Bovendien vergroot het de kans dat het ingezette plan van aanpak gedragen wordt door de kring rondom de leerling.

Partners

Belangrijke partners zijn:

- Ouders/verzorgers: zorgen voor continuïteit.
- Leraren/intern begeleiders: volgen het kind / de leerling en bewaken het leerproces.
- Externe begeleiders: zoals psycholoog, specialist hoogbegaafdheid, e.a.
- Sociale omgeving: sportclubs, muziekles of buitenschoolse opvang.

Kortom: als je buiten school begeleidt, doe je dat niet los van het schoolsysteem. Educatief partnerschap maakt het mogelijk om doelgericht, afgestemd en samenhangend te werken aan de ontwikkeling van het kind. Alleen door samen te werken met alle partners rondom het kind, kun je echt het verschil maken.

Wat is nodig om talent vroegtijdig te herkennen?

Het tijdig en juist herkennen van (hoog)begaafde leerlingen vraagt om een brede holistische blik op talent, vanuit een inclusieve gedachte met ruimte voor diversiteit. Elke leerling mag worden gezien als een talent in bloei, waarbij niet alleen prestaties tellen, maar ook creativiteit, nieuwsgierigheid, intensiteit en originele manieren van denken en leren.

Een veilige en inclusieve schoolomgeving vormt hierbij de basis. In lijn met Bronfenbrenners ecologische systeemtheorie betekent dit oog hebben voor de bredere context: klas en gezin, maar ook culturele waarden, sociaal-economische omstandigheden en maatschappelijke verwachtingen beïnvloeden hoe talent zichtbaar wordt. Daarbij is niet alleen aandacht voor diversiteit onder leerlingen van belang, maar ook aandacht voor een divers schoolteam. Verschillende perspectieven maken het mogelijk gedrag vanuit meerdere invalshoeken te duiden en verkleinen de kans op eenzijdige interpretatie.

Het versterken van professionele identiteit houdt in dat aannames, overtuigingen en confirmation bias bespreekbaar worden gemaakt en bewust uitgesloten. Werken vanuit een groeimindset bevordert een schoolcultuur waarin leerlingen en leraren ervaren dat zij zichzelf mogen zijn en waarin vertrouwen ontstaat dat capaciteiten kunnen groeien, ook wanneer dit nog niet direct zichtbaar is.

Als ik het moet samenvatten, dan zou ik zeggen dat door professionele identiteit, diversiteit en inclusiviteit centraal te stellen, talent breed en vroegtijdig kan worden gesignaleerd en passend worden ondersteund.

VENSTER 10

Jannie van der Sluis, specialist dubbel bijzondere leerlingen, specialist begaafdheid, leraar bovenschoolse plus-klas, remedial teacher

Hoe kunnen wij als team onze observaties, verwachtingen en inzichten bundelen om leerlingen met (hoog)begaafdheidskenmerken ook te herkennen als deze niet direct uit de resultaten blijken?

Als we samen met een team bij elkaar zijn rondom een leerling met (hoog)begaafdheidskenmerken waarvan de resultaten niet opvallen, is het belangrijk om die resultaten (even) los te laten. Als we de resultaten even 'wegdenken', wat voor begaafdheidskenmerken zien we dan? Op welke momenten? Dit zijn momenten die aanleiding kunnen zijn om er met elkaar voor te zorgen dat er méér van deze momenten komen.

Vaak zie je dat een leerling zich dan meer gezien weet en ook op andere momenten meer durft te laten zien. Als we dat met elkaar doen en na een aantal weken deze momenten vergelijken, wat valt dan op? Want (hoog)begaafdheid is veel meer dan alleen de resultaten! Binnen het team kunnen we elkaar uitdagen om breder te kijken.

Daarnaast is het belangrijk om binnen de vakgebieden met de 'mindere' resultaten te kijken of er misschien andere manieren van verwerken of bevragen zijn, waarbij het wél lukt. Een leerling met slechte taalresultaten, maar die wel heel creatief is, kan misschien heel goed een verhaal vertellen in plaats van opschrijven. Het is belangrijk om met elkaar oog te hebben voor deze momenten.

Marianne Venneman, RITHA-practitioner (ECHA-gecertificeerd), en werkzaam als specialist hoogbegaafdheid en gedragsspecialist op een basisschool én bovenschol HB-talentcoach

Hoe kun je als leraar voorkomen dat onbewuste vooroordelen (biases) het herkennen van (hoog)begaafdheid bij leerlingen uit diverse achtergronden in de weg staan?

Scholen moeten inzetten op structurele (vroeg)signalering en een rijke leeromgeving bieden voor alle leerlingen. Het is belangrijk dat we uitgaan van educatieve behoeften.

Het DGMT-model (Gagné, 2010) is mijn 'bril' waarmee ik ontwikkelingspotentieel signaleer en de kind- en omgevingsfactoren in kaart breng. Wat valt op en wat is er nodig voor een optimale ontwikkeling? Zoals voor dat nieuwe timide meisje (NT2) dat de spellingsregels sneller oppakt dan de rest. Of voor die jongen met een lagere SES die verrijking mijdt om niet op te vallen en de regels steeds ter discussie stelt ...

Of voor die NT2-leerling in de instroomgroep (4 jaar) met extreme huilbuien, beweeglijkheid en een kleine motorische achterstand door een fysieke beperking. Hierdoor was hij trager in de verwerking van opdrachten. Hij uitte heftige emoties bij frustraties of als het niet ging zoals was afgesproken. Hij kon ook al lezen, maar was niet altijd goed verstaanbaar. Bij een observatie zag ik hem klasgenootjes aansturen en het dagprogramma hardop lezen: "Het is vandaag donderdag 9 april ..." Volgens de leraar toonde hij weinig interesse voor leesboekjes en bij moeilijkere taakjes gaf hij snel op. Ze interpreteerde zijn matige taakgerichtheid en zijn heftige emoties als 'jong gedrag', waardoor hij niet het aanbod en de begeleiding kreeg die hij nodig had. De leesboekjes waren te gemakkelijk en hij had geen aansluiting met deze klasgenoten. Er was duidelijk een mismatch in deze leercontext. Met alle betrokkenen gingen we regelmatig om de tafel voor afstemming. Thuis bleek hij zichzelf Russische woordjes te leren via video's (niet de thuistaal). Na het doortoetsen op lees- en rekenvaardigheden ging hij via groep 2 naar groep 3 met een aangepast aanbod en logopedische ondersteuning voor zijn actieve woordenschat en het lispen. Hij kreeg begeleiding bij zijn verrijkingswerk, zijn frustratietolerantie en taakaanpak. In de interne verrijkingsgroep leerde hij samen met peers omgaan met uitdagingen. Hij zit nu in groep 4 en gaat nog steeds met veel plezier naar school!